

**MAXSUS BO‘LINMALARNING OMMAVIY TARTIBSIZLIKLARNI
BARTARAF ETISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI XORIJIY
DAVLATLAR TAJRIBALARI ASOSIDA.**

SPECIFIC FEATURES OF SPECIAL UNITS IN SUPPRESSING MASS RIOTS
BASED ON THE EXPERIENCE OF FOREIGN COUNTRIES.

ОСОБЕННОСТИ ДЕЙСТВИЙ СПЕЦИАЛЬНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ПО
ПРЕСЕЧЕНИЮ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ НА ОСНОВЕ ОПЫТА
ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН

Boshbekov Qaxramon Usmonovich

Anotatsiya: Ushbu maqolada xorijiy davlatlarning maxsus bo‘linmalari tomonidan ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish bo‘yicha qo‘llanilayotgan strategiya va taktikalar tahlil qilingan. AQSh, Fransiya, Germaniya va Rossiya kabi mamlakatlarning ilg‘or tajribalari asosida maxsus bo‘linmalarni boshqarish, zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash va xalqaro hamkorlikning ahamiyati yoritilgan. Maqolada O‘zbekiston Respublikasi maxsus bo‘linmalari faoliyatini yanada takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar berilgan.

Anotation: This article analyzes the strategies and tactics used by special units in foreign countries to suppress mass riots. Based on the advanced experiences of countries such as the USA, France, Germany, and Russia, the article highlights the management of special units, the use of modern technologies, and the importance of international cooperation. Recommendations for further improving the activities of special units in the Republic of Uzbekistan are also provided.

Анотация: В данной статье анализируются стратегии и тактики, применяемые специальными подразделениями зарубежных стран для пресечения массовых беспорядков. На основе передового опыта таких стран, как США, Франция, Германия и Россия, освещаются вопросы управления специальными подразделениями, использования современных технологий и важность международного сотрудничества. Также даны рекомендации по дальнейшему совершенствованию деятельности специальных подразделений Республики Узбекистан.

Kalit so‘zlar: Maxsus bo‘linmalar Ommaviy tartibsizliklar Xavfsizlik Politsiya kuchlari Harbiy kuchlar Tezkor reaksiya Ijtimoiy tartib Profilaktika Maxsus kuchlar Tartibni saqlash Xalqaro xavfsizlik Maxsus operatsiyalar Jamoat xavfsizligi Ommaviy namoyishlar Uyushgan jinoyatchilik

Keywords: Special units Public unrest Security Police forces Military forces Rapid response Social order Prevention Special forces Maintaining order International security Special operations Public safety Public protests Organized crime

Ключевые слова: Специальные подразделения Массовые беспорядки Безопасность Полицейские силы Военные силы Быстрая реакция Социальный порядок

Профилактика Специальные силы Поддержание порядка Международная безопасность Специальные операции Общественная безопасность Массовые протесты Организованная преступность

Kirish

Bugungi kunda dunyo miqyosida ijtimoiy-siyosiy beqarorlik, iqtisodiy muammolar va boshqa omillar natijasida ommaviy tartibsizliklar va norozilik namoyishlari soni ortib bormoqda. Bu holat davlat xavfsizligi va jamoat tartibini saqlash uchun maxsus bo‘linmalarining roli va ahamiyatini yanada oshiradi. Maxsus bo‘linmalar, xususan, ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda muhim vosita bo‘lib, ularning samarali faoliyati jamiyatda barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi xorijiy davlatlarning maxsus bo‘linmalari tajribasini o‘rganish va ularning ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishdagi samarali taktik va texnik usullarini tahlil qilish hamda ushbu tajribani O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlarini aniqlashdan iborat. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat: Maxsus bo‘linmalarining huquqiy maqomini va asosiy vazifalarini aniqlash; Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishdagi xorijiy davlatlar tajribasini o‘rganish; Maxsus bo‘linmalar tomonidan qo‘llaniladigan texnologiya va jihozlarni tahlil qilish; Xorijiy tajriba asosida milliy maxsus bo‘linmalar faoliyatini takomillashtirish yo‘llarini ishlab chiqish. Tadqiqot obyekti — maxsus bo‘linmalarining ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishdagi faoliyati. Tadqiqot predmeti — xorijiy davlatlarning maxsus bo‘linmalari tajribasi va ularni qo‘llash usullari.

Maxsus bo‘linmalarining asosiy tushunchalari va vazifalari:

Maxsus bo‘linmalar va ularning huquqiy asoslari Maxsus bo‘linmalar — bu davlat xavfsizligini ta’minlash, jamoat tartibini saqlash, terrorchilik va boshqa xavfli jinoyatlarni oldini olish hamda bartaraf etish uchun maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan, qurollantirilgan va texnik jihozlangan harbiy yoki huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalar hisoblanadi. Ko‘pgina davlatlarda maxsus bo‘linmalar faoliyati maxsus qonunlar va hukumat qarorlari bilan tartibga solinadi. Misol uchun: AQShda maxsus bo‘linmalar (SWAT) politsiya tuzilmasiga kiradi va federal darajada Federal qidiruv byurosi (FBI) tomonidan muvofiqlashtiriladi. Fransiyada RAID va GIGN bo‘linmalari Ichki ishlar va Mudofaa vazirliklari tasarrufida faoliyat yuritadi. Rossiyada OMON va SOBR bo‘linmalari Ichki ishlar vazirligi va Milliy gvardiya tizimiga kiradi.

Ommaviy tartibsizliklarning turlari va ularning xavf darajasi: Ommaviy tartibsizliklar shakl va miqyosiga ko‘ra turli ko‘rinishda namoyon bo‘lishi mumkin. Asosiy turlari quyidagilar: Tinch norozilik namoyishlari — qonuniy va tinch shaklda o‘tkaziladigan norozilik aksiyalari; Zo‘ravon norozilik namoyishlari — yoqish, talon-

taroj, hujumlar bilan kechadigan namoyishlar; Qurilish yoki sanoat nizolari — yirik ishlab chiqarish sohalarida ish tashlashlar va tartibsizliklar; Etnik va diniy ziddiyatlar — millatlararo va diniy asosda yuzaga keladigan ixtiloflar. Har bir turdagi tartibsizliklarning xavf darajasi ularning ko‘lami va qo‘llanilayotgan vositalariga bog‘liq.

Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishdagi asosiy taktikalar. Maxsus bo‘linmalar tomonidan qo‘llaniladigan asosiy taktikalar quyidagilar: Profilaktik choralar — tartibsizliklarning oldini olish uchun xavf guruhlarini aniqlash va nazorat qilish; Qo‘zg‘olonlarni bostirish — maxsus vositalar (ko‘zdan yosh oqizuvchi gaz, rezina o‘qlar, suv purkagichlar) yordamida tartibsizliklarni bostirish; Hududni izolyatsiya qilish — tartibsizliklar o‘chog‘ini boshqa hududlardan ajratish va nazorat ostiga olish; Rahbarlarni aniqlash va qo‘lga olish — tartibsizliklarni boshqarayotgan shaxslarni aniqlash va zararsizlantirish.

Xorijiy davlatlarning maxsus bo‘linmalari tajribasi

AQShning SWAT bo‘linmalari va ularning amaliyoti: AQShda maxsus bo‘linmalar tizimi yuqori darajada rivojlangan bo‘lib, SWAT (Special Weapons and Tactics) bo‘linmalari asosiy rol o‘ynaydi. SWAT bo‘linmalari 1960-yillarda Los-Anjeles politsiyasi tomonidan tashkil etilgan va hozirda mamlakat bo‘ylab keng tarqalgan. SWAT bo‘linmalari quyidagi vazifalarni bajaradi: Yirik tartibsizlik va qo‘zg‘olonlarni bostirish; Garovga olinganlarni ozod qilish; Qurollangan jinoyatchilarni zararsizlantirish; Maxsus xavfli hududlarga kirish va nazorat qilish. SWAT bo‘linmalari zamonaviy texnologiyalar, og‘ir qurollar va maxsus transport vositalari bilan jihozlangan. Ularning taktikasi tezkor harakat, kuchli koordinatsiya va xavfsizlikka asoslanadi. SWAT mashg‘ulotlari doimiy ravishda yangilanadi va maxsus vaziyatlarga moslashtiriladi.

Fransiyaning RAID va GIGN bo‘linmalari tajribasi: Fransiyada ikki muhim maxsus bo‘linma mavjud: RAID (Recherche, Assistance, Intervention, Dissuasion) va GIGN (Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale). RAID Fransiyaning Ichki ishlar vazirligi tarkibida bo‘lib, terrorchilikka qarshi kurash, ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish va xavfli jinoyatchilarni qo‘lga olish bilan shug‘ullanadi. GIGN esa harbiy tuzilma bo‘lib, garovga olinganlarni ozod qilish, terrorchilik hujumlarini bartaraf etish va yirik operatsiyalarda ishtirok etadi. Ikkala bo‘linma ham yuqori darajadagi taktik tayyorgarlik, maxsus jihozlar va texnologiyalar bilan ta‘minlangan. Ular tezkor harakat qilish, vaziyatni to‘liq nazorat ostiga olish va minimal yo‘qotish bilan operatsiyani yakunlashga yo‘naltirilgan.

Germaniyaning GSG 9 bo‘linmasi faoliyati GSG 9 (Grenzschutzgruppe 9) Germaniyaning Federal politsiyasiga qarashli maxsus bo‘linma bo‘lib, 1972-yilda Myunxen Olimpiadasidagi terrorchilik hodisasidan so‘ng tashkil etilgan. Bo‘linma quyidagi asosiy yo‘nalishlarda faoliyat yuritadi: Terrorchilikka qarshi operatsiyalar;

Garovga olinganlarni ozod qilish; Xavfli jinoyatchilarni qo'lg'a olish; Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish. GSG 9 bo'linmasi zamonaviy qurollar, maxsus transport vositalari va ilg'or texnologiyalar bilan jihozlangan. Ularning mashg'ulotlari real sharoitlarda o'tkazilib, vaziyatga moslashtirilgan taktik yondashuvlar qo'llaniladi.

Rossiyaning OMON va SOBR bo'linmalari tajribasi: Rossiyada ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etish vazifasi asosan OMON (Otryad Mobilnyy Osobogo Naznacheniya) va SOBR (Spetsialnyy Otryad Bystrogo Reagirovaniya) bo'linmalariga yuklangan. OMON — yirik ommaviy tadbirlarni nazorat qilish, tartibsizliklarni bostirish, terrorchilikka qarshi kurashish va xavfli jinoyatchilarni qo'lg'a olish bilan shug'ullanadi. SOBR — maxsus tezkor harakat qiluvchi bo'linma bo'lib, jinoyatchilarni zararsizlantirish, garovga olinganlarni ozod qilish va muhim obyektlarni qo'riqlashda ishtirok etadi. Bu bo'linmalar zamonaviy qurol-aslaha, maxsus himoya vositalari va ilg'or texnologiyalar bilan ta'minlangan. OMON va SOBRning taktikasi kuchli tayyorgarlik, tezkor harakat va qat'iy intizomga asoslanadi.

Maxsus bo'linmalarning ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda qo'llaydigan texnologiya va jihozlar.

Zamonaviy qurol-aslahalar va himoya vositalari: Maxsus bo'linmalar ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda zamonaviy qurollar va himoya vositalaridan keng foydalanadi: Qo'llaniladigan qurollar: rezina o'qlar, shovqinli va ko'zdan yosh chiqaruvchi granatalar, elektroshokerlar. Himoya vositalari: zirhli dubulg'alar, himoya qalqonlari, maxsus kiyimlar. Maxsus transport vositalari: zirhli mashinalar, suv purkagich avtomobillari.

Kuzatuv va nazorat texnologiyalari Dronlar: ommaviy to'planish joylarini kuzatish, vaziyatni tahlil qilish. Videokuzatuv tizimlari: shahar hududini nazorat qilish va tartibsizliklarni oldindan aniqlash. Termal kameralar: tungi va yomon ko'rinish sharoitida nazorat. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan

Xorijiy tajriba asosida maxsus bo'linmalar faoliyatini takomillashtirish yo'llari

O'quv mashg'ulotlari va trening dasturlarini takomillashtirish. Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, maxsus bo'linmalarning samarali faoliyati ularning yuqori darajadagi tayyorgarligiga bog'liq. Shu sababli, maxsus bo'linmalarning o'quv mashg'ulotlari quyidagi yo'nalishlarda takomillashtirilishi lozim: Real sharoitdagi mashg'ulotlar: Operatsion vaziyatlarni simulyatsiya qilish orqali amaliy ko'nikmalarni rivojlantirish. Psixologik tayyorgarlik: Stressli holatlarda qaror qabul qilish, zo'ravonlik va terroristik xavflarga qarshi ruhiy barqarorlikni oshirish. Xalqaro hamkorlik asosida treninglar: Chet el tajribasini o'rganish va qo'shma mashg'ulotlar o'tkazish orqali malakani oshirish.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlari: Maxsus bo'linmalarning imkoniyatlarini oshirish uchun ilg'or texnologiyalarni keng joriy etish zarur. Bunga

quyidagilar kiradi: Intellektual kuzatuv tizimlari: Sun'iy intellekt asosida videokuzatuv va yuzni aniqlash texnologiyalari. Dron va robototexnika: Havodan va yerda xavfsiz razvedka olib borish, portlovchi moddalarni aniqlash. Axborot xavfsizligi: Shifrlangan aloqa tizimlari va kiberhujumlarning oldini olish texnologiyalari.

Xalqaro hamkorlik va tajriba almashish: Maxsus bo'linmalarining malakasini oshirishda xalqaro hamkorlik muhim rol o'ynaydi: Qo'shma mashg'ulotlar: Xorijiy davlatlarning maxsus bo'linmalari bilan qo'shma o'quv mashg'ulotlari tashkil etish. Mutaxassislar almashinuvi: Xorijiy mutaxassislarni jalb etish va mahalliy kadrlarni chet elda tayyorlash. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik: BMT, INTERPOL va boshqa xalqaro xavfsizlik tashkilotlari bilan hamkorlikni kuchaytirish.

O'zbekiston Respublikasida maxsus bo'linmalar faoliyatini rivojlantirish istiqbollari. Mavjud qonunchilik bazasini mustahkamlash O'zbekiston Respublikasida maxsus bo'linmalarining faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik bazasini rivojlantirish zarur. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi: Maxsus bo'linmalar vakolatlarini aniq belgilash: Huquqiy asoslarni takomillashtirish va ularning vakolat doirasini kengaytirish. Ommaviy tartibsizliklarni bartaraf etishda qonuniy choralarni aniqlash: Qonuniy va xalqaro normalarga asoslangan chora-tadbirlarni ishlab chiqish. Maxsus bo'linmalarining moddiy-texnika bazasini yangilash Maxsus bo'linmalarining zamonaviy talablarga javob berishi uchun ularning moddiy-texnika bazasini yangilash zarur: Zamonaviy qurol-aslahalar bilan ta'minlash: Rezina o'qlar, ko'zdan yosh chiqaruvchi gaz, himoya vositalari. Yangi texnologiyalarni joriy etish: Dronlar, videokuzatuv tizimlari va tezkor axborot almashinuvi vositalari. Transport vositalarini modernizatsiya qilish: Zirhli mashinalar, suv purkagich transportlari va maxsus patrul avtomobillari.

Xorijiy tajriba asosida milliy strategiyalarni ishlab chiqish O'zbekiston sharoitida xorijiy davlatlar tajribasidan kelib chiqqan holda quyidagi strategiyalarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq: Milliy xavfsizlik strategiyasini yangilash: Ommaviy tartibsizliklarga qarshi kurashda zamonaviy yondashuvlarni qo'llash. Innovatsion texnologiyalarni mahalliyashtirish: Ilg'or texnologiyalarni mahalliy sharoitga moslashtirish va ishlab chiqarish. Maxsus bo'linmalarni ixtisoslashtirish: Turli xavf darajalariga mos maxsus guruhlarini tashkil etish.

Xulosa

Xorijiy davlatlarning maxsus bo'linmalari tajribasi shuni ko'rsatadiki, ommaviy tartibsizliklarni samarali bartaraf etish uchun quyidagi omillar muhim: Maxsus bo'linmalarni zamonaviy texnologiyalar va qurol-aslahalar bilan jihozlash; Kuchli psixologik va jismoniy tayyorgarlikni ta'minlash; Xalqaro tajriba va ilg'or texnologiyalarni o'rganish va qo'llash. O'zbekiston Respublikasi ham ushbu tajribani hisobga olgan holda, maxsus bo'linmalarining faoliyatini yanada rivojlantirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va xalqaro hamkorlikni kengaytirish

orqali jamoat xavfsizligini yanada kuchaytirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. AQSh Ichki xavfsizlik departamenti ma’lumotlari.
2. Fransiya Ichki ishlar vazirligi hisobotlari.
3. Germaniya Federal politsiyasi GSG 9 bo‘linmasi ma’lumotlari.
4. Rossiya Federatsiyasi Ichki ishlar vazirligi normativ hujjatlari.
5. Xalqaro xavfsizlik va terrorizmga qarshi kurash tashkilotlari hisobotlari.